

ТЕМАТИКА ТА ІЛЮСТРАТИВНИЙ МАТЕРІАЛ ДО ТЕКСТІВ

(за Букварем М. Захарійчук, В. Науменко)

Катерина ГЕРАСИМЕНКО, Неля НІЩИМЕНКО, Юлія ЖУК, студенти V курсу Київського університету імені Бориса Грінченка;
Керівники: Мар'яна Захарійчук, Катерина Нечипоренко, викладачі

Актуальність цієї теми визначається найважливішими завданнями, які постали перед школою, зокрема — озброїти учнів уміннями і навичками вмілого володіння мовою. Для досягнення поставленої мети потрібно:

- посилити практичну роботу з елементами тексту;
- постійно виявляти увагу до аспектів навчальної роботи і практичного засвоєння набутих знань, від чого залежить розвиток зв'язного мовлення і логічного мислення школярів.

Практичне спрямування в опрацюванні шкільного курсу мови визначає вимоги також до дидактичного матеріалу, який має слугувати як освітнім, так і виховним цілям. Найбільші можливості в цьому плані мають не розрізнені слова, словосполучення або речення, а зв'язний текст.

 Системність у роботі над текстом — одна з головних умов отримання учнями міцних, глибоких знань щодо елементів тексту, щоб аналізувати твір як єдине ціле, що характеризується смисловою і граматичною цілісністю змісту.

Для того, щоб на належному науково-методичному рівні проводити роботу з молодшими школярами над текстом, учителеві потрібно знати **логічну схему** його опрацювання та вміти **оптимально поєднувати** методи і прийоми роботи, спрямовані на активізацію розумової діяльності учнів, їхніх пізнавальних інтересів, творчих здібностей, логічного мислення, вміння виявляти причинно-наслідкові зв'язки, робити висновки та узагальнення.

Аналіз наукової літератури з досліджуваної теми засвідчив глибокий інтерес до неї з боку науковців

(М. Львов, Л. Величко, Л. Лосєва, Н. Ігнатенко, Н. Соловейчик, Н. Гац, В. Мельничайко, Л. Варзацька). Учені вивчали текст і розвиток зв'язного мовлення в початкових класах. Над дослідженням лінгвістики тексту працювали: М. Бахтін, П. Хартман, І. Кутіна, І. Ковалик, Л. Лосєва, І. Гальперін, І. Кочан та інші. Свої наукові дослідження спрямовували на вивчення розвитку логічного мислення П. Блонський, Ж. Піаже, М. Заброцький, Г. Кагальняк, Л. Рум'янцева, О. Скрипченко та інші.

Робота над текстом на уроці навчання грамоти

Л. Лосєва поширює своє визначення тексту суб'єктивним чином — ставлення автора. У неї **текст** — це «повідомлення в письмовій формі, що характеризується смисловою і структурною завершеністю і певним ставленням автора до оповідання».

Комунікативний напрям як важливий аспект у понятті «текст» найкраще проявляється у визначені тексту, яке дає **Г. Глінці**:

«текст — це мовленнєвий твір, створений автором з метою ідентичного сприйняття і зафікований з метою одного впливу, як правило, не на одного читача (слухача), а на кількох».

У професора *I. Ковалика* текст трактується, як «писемний чи усний потік, що являє собою послідовність звукових, графемних елементів у синтаксичних структурах (реченнях), які виражують комплекс пов’язаних між собою суджень».

У шкільному курсі мови термін «текст» вживается на позначення відрізку мовлення, що характеризується смисловою і граматичною цілісністю, і розглядається як об’єкт аналізу в першому значенні, що ставить за мету розвивати в учнів усне та писемне мовлення.

В учнів у процесі спостереження та аналізу текстів поступово формуються такі знання про **текст**, зокрема:

- це зв’язне висловлювання;
- має певну будову, тобто складається із зчину, основної частини та кінцівки;
- містить певний обсяг інформації, що становить **тему**;
- можна назвати (дати заголовок);
- може складатися з одного або кількох абзаців, пов’язаних між собою за змістом;
- містить слова, потрібні для вираження основної думки.

Формування уявлення про текст — не самоціль, а основна для розвитку зв’язного мовлення школярів. Тексти, які є різними за будовою, за призначенням, за типами і стилями викладу, за жанрами, стають не лише об’єктом спостереження й аналізу, а й зразком для власних висловлювань.

Наслідуючи їх, учні поступово вчаться користуватися в мовленні лексичними і граматичними засобами мови, висловлювати свої думки послідовно, логічно, переконливо, а також роблять висновки.

Одне з найважливіших **лінгводидактичних завдань** під час вивчення семантики тексту — це визначення того, про що йдеться, що нового ми довідалися. Тобто визначення теми та основної думки.

Навчаючись визначати в тексті основну думку, варто звертати увагу на її комунікативне

призначення, зокрема на те, як вона проходить через весь текст та організовує його зміст.

Головна думка — це результат, наслідок розкриття теми. Однак навчити дітей визначати головну думку досить нелегко. Тому вчитель повинен постійно тренувати учнів як на уроках читання та розвитку зв’язного мовлення, так і на уроках під час вивчення розділу «Текст».

Відповідаючи на запитання, учень шляхом добору матеріалу і мовних засобів послідовно висвітлює основну думку твору. Одне з головних

завдань учителя:

- навчати учнів працювати з текстом,
- логічно, докладно, ґрунтовно та стисло викладати тексти різних типів мовлення;
- визначати головну думку тексту, зокрема, ділити його на логічно завершені частини,
- визначати види текстів та їхню структуру.

Буквар містить тексти, адаптовані для дітей всього класу, зокрема, художні тексти для дітей, які вже добре читають. Добір матеріалу та форма його подачі забезпечує **трирівневу диференціацію**.

Буквар покликаний навчити дітей слухати, розуміти й аналізувати художній твір. Водночас до уваги береться різний рівень підготовки дітей:

- навчання дітей, які не вміють читати (знають лише літери);
- розвиток уміння читати в дітей, які вже читають (читають одно- та двоскладові слова),
- удосконалення навичок у дітей, які читають вільно.

Зміст Букваря відкриває широке поле для навчальної діяльності та формування особистісних якостей дитини. Зокрема діти, які вже читають, можуть розвивати лідерські якості під час самостійної роботи в групах, парах, або ж виступати в ролі помічника вчителя.

Для учнів, які читають, доцільно добирати твори з усної народної та літературної творчості: загадки, прислів’я, скромовки, казки, вірші, оповідання тощо. Тематика творів відображає картину естетичних та загальнолюдських цінностей. До таких належать твори дитячих письменників-класиків, а також сучасних письменників, зокрема: Галини Малик, Зірки Мензатюк, Валентини Каменчук, Василя Чухліба, Володимира Сенцовського, Петра Костюченка, Лесі Ворониної, Миколи Сингайвського, Ганни Чубач, Вадима Крищенка, Ірен Роздобудько, Яреми Гояна, Василя Шкляра; твори дитячої зарубіжної

літератури: Алан Мілна, Марини Дружиніої, Овсія Дріза, Сергія Козлова, Раїси Куликової, Леоніда Камінського та інших.

До кожної частини тексту визначено види роботи, які забезпечують активність першокласників: послухайте, прочитайте, розкажіть, повторіть, розіграйте.

Завдання до текстів спрямовані на:

- розуміння прочитаного,
- розвиток уваги до слова, уяви та мислення,
- запам'ятовування змісту.

Для усвідомлення сюжетної основи твору складені сюжетні схеми: хто? що зробив? кому?

Оскільки тексти для читання в букві (надруковані дрібним шрифтом, позначені логотипом «дзвіночок») є новим видом роботи, зупинімось детальніше на методиці роботи з ними.

Зміст текстів відповідає віковим особливостям та пізнавальним інтересам першокласників.

Жанровий діапазон творів охоплює вірші (автори: В. Крищенко, В. Вітъко, Л. Біленька, В. Марсюк, Л. Вознюк, Н. Кир'ян, Г. Чубач), оповідки (Е. Шим, В. Чухліб, Н. Снядалко, М. Павленко, Р. Скиба, Л. Лапіна, В. Сухомлинський та інші), карпатські легенди, літературні казки (А. Мілн, З. Мензатюк, Дз. Матіаш та інші).

Усі твори спрямовані на розкриття краси української мови і за допомогою художнього слова розкривають людські стосунки, пригоди ровесників, родинні взаємини, ставлення людей до живої та неживої природи.

Добірка **текстів для слухання** здійснювалася з урахуванням художньо-естетичної цінності твору і наявності в тексті потрібного мовного матеріалу, тобто слів із буквою, яка вивчається. Роботу над цим матеріалом доцільно починати із формування вміння **повноцінно сприймати твір**.

Якість сприймання тексту насамперед визначається:

- розумінням змісту;
- виявом інтересу до прочитаного.

Тому вчителю доцільно провести **підготовчу роботу** для сприймання тексту, зокрема:

- пояснити значення окремих слів,
- використати, по можливості, ілюстративний, музичний та екранний матеріал,
- підготувати цікаву вступну бесіду.

Наступний крок — **читання тексту**. Учитель повинен прочитати текст так, щоб діти відчули емоційний настрій, зацікавилися змістом, захотіли поміркувати. Виразне, емоційне читання спонукає до спілкування з автором твору, що згодом переросте в чіткі мотиви до самостійного прочитання.

Виразне читання вчителем та уважність дітей під час слухання сприяють успішності під час обговорення твору за допомогою запитань. Важливо, щоб під час спілкування в класі дитина відкрила щось для себе, поділилася своїми відкриттями з учителем, однокласниками та рідними вдома.

Частина текстів має містить **звуконаслідувальні слова**, які можна цікаво обіграти (наприклад, уявімо себе синичками — повторімо «цинь-цинь» залежно від описаної ситуації — весело або сумно). Робота займає мінімум часу, активізує діяльність дітей, є ефективною для виховання уваги до художнього слова, зручна для виокремлення потрібного звука в слові.

Отже, текст під логотипом «дзвіночок», надрукований дрібним шрифтом, розміщено у верхній частині лівої сторінки підручника та призначено для читання вчителем з метою:

- розвитку всіх **видів мовленнєвої діяльності** (слухання — розуміння, аудіювання, говоріння);
- поповнення лексичного запасу дитини;
- формування логіки міркувань під час аналізу тексту;
- навчання першокласників усвідомлювати зміст прочитаного на слух;
- виховання інтересу до художнього твору;
- усвідомлення значення загального тону, тембуру, темпу, сили голосу (*Програма для загальноосвітніх навчальних закладів, 1-й клас.*)

Потрібно пам'ятати, що тексти, які читає вчитель, є структурною одиницею алгоритму вивчення нової літери. Тексти допомагають закріпити вміння вимовляти звуки.

Системність роботи над текстом

Системність у роботі над текстом — одна з умов озброєння учнів міцними, глибокими знаннями та вмінням аналізувати твір як єдине ціле, що характеризується *смисловою і граматичною цілісністю змісту* усіх складових частин тексту.

Щоб на належному науково-методичному рівні проводити роботу з молодшими школолярами для розуміння тексту, потрібно знати логічну схему опрацювання та вміти вдало поєднувати методи і прийоми роботи, спрямовані на активізацію розумової діяльності учнів, розвиток пізнавального

інтересу, творчих здібностей, логічного мислення, вміння виявляти причинно-наслідкові зв'язки, робити висновки та узагальнення.

Схема опрацювання тексту в початкових класах

I. Підготовча робота

Спрямована на сприймання тексту учнями.

II. Словникова робота

Пояснення слів із тексту, які не часто вживаються в усному мовленні дітей молодшого шкільного віку.

III. Читання тексту учителем

Перед читанням учитель ставить перед учнями завдання на розвиток уваги, уважності, пам'яті.

IV. Пояснення лексичного значення слів із прослуханого тексту за запитаннями дітей

V. Етап первинного синтезу

Учити учнів сприймати загальний зміст прочитаного учителем тексту.

VI. Самостійне перечитування тексту

VII. Глибокий аналіз змісту прочитаного:

- удосконалення вміння читати;
- розвиток пізнавального інтересу;

Казки, які пропонуються в Букварі

Назва	Автор	Сторінка
«Не дивися на мене так, їжачку»	С. Козлова	с. 18—19
«Ласунка йде до школи»	М. Маслова	с. 28—29
«Казкар»	О. Дриза	с. 32—33
«Сюрприз»	Р. Куликова	с. 21
«Білий коник»	З. Мензатюк	с. 53
«Казка про кошеня»	Г. Малик	с. 57
«Ланцюжок Добра»	Л. Ульянницька	с. 73
«Слоненятко, яке любило танцювати»	Ю. Ярміш	с. 77
«Винахідливі гноми»	І. Роздобудько	с. 115
«Дрізд і дятел»	Е. Шимов	с. 125
«Їжацок і світлячок»	В. Сухомлинський	с. 141

Вірші сучасних письменників, які запропоновані в Букварі

Назва вірша	Автор	Сторінка
«Рідна мова»	Ганна Чубач	с. 3
«Першокласниця»	Микола Сингайвський	с. 7
«Рідний край»	Наталія Зарічна	с. 37
«Вересень»	Валентина Каменчук	с. 39
«Морозиво»	Анатолій Камінчук	с. 55
«Осінь»	Лідія Дяченко	с. 63

Назва вірша	Автор	Сторінка
«У метро»	Марія Познанська	c. 97
«Пісенька Вінні-Пуха»	Алан Мілн	c. 103
«Зайчикові Вуха»	Валентина Каменчук	c.105
«Маленька господиня»	Олена Журліва	c. 107
«Гарбузи»	Анатолій Камінчук	c. 114
«Чебрець»	Катерина Перелісна	c. 122
«Світлофор»	Микола Заєць	c. 129
«Тайна»	Марія Пригара	c. 135
«Орися кошика взяла»	Володимир Сосюра	c. 137
«Колосок»	Тамара Коломієць	c. 138
«Іжача хата»	Олег Січкар	c. 141
«Я живу в Україні»	Ганна Чубач	c. 142
«Я — Україна»	Олеся Василенко	c. 143
«Сонячне яблуко»	Вадим Крищенко	c. 146
«Єнот»	Анатолій Каменчук	c. 154
«Я люблю у лузі квіти»	Ганна Чубач	c. 169
«Дзвіночок»	Катерина Перелісна	c. 171
«Комп’ютерна мишка»	Олена Полянська	c. 172

Усі твори спрямовані на розкриття краси української мови. Зокрема, за допомогою художнього слова діти дізнаються про людські стосунки, пригоди ровесників, родинні взаємини, ставлення людей до живої та неживої природи. Добірка текстів для слухання здійснювалася

Тематика текстів

Сторінка	Назви тем	Тематика твору (про що йдеться)
c. 4—5	«Я — школляр»	Школяр переходить дорогу, світлофор
c. 6—7	«Я — школярка»	Пейзаж сучасного села, сім'я, родина
c. 8—9	«Моя родина»	Допомога мамі, догляд за молодшим братиком
c. 12—13	«Моя родина»	Родина вечереє
c. 16—17	«Мої друзі»	Дівчинка в парку пригощає собаку
c. 22—23	«Моя школа»	Школа, навчальні класи
c. 30—31	«Мої книжки»	Чарівність книжок
c. 36—37	«Моя країна — Україна»	Зображення місць України (поля, гори)

Тематика творів, які відображають картину естетичних, загальнолюдських цінностей

Сторінка	Автор твору	Назва твору
Твори дитячих письменників-класиків, а також сучасних письменників		
c. 57	Галина Малик	«Казка про кошеня»
c. 53	Зірка Мензатюк	«Білий коник»
c. 14	Іван Андрusяк	«Вечеря»
c. 153	Анатолій Костецький	«Зірка не спить»
c. 55	Анатолій Камінчук	«Морозиво»
c. 39, 105	Валентина Каменчук	«Вересень», «Зайчикові вуха»
c. 131	Василь Чухліб	«Вихор»
c. 35, 45	Володимир Сенцовський	«Про Телесика», «Припікало сонце»
c. 7	Микола Сингайвський	«Першокласниця»

Сторінка	Автор твору	Назва твору
Твори для дітей		
c. 3	Ганна Чубач	«Рідна мова»
c.46	Вадим Крищенко	«Совині окуляри»
c. 5	Василь Шкляр	«До школи»
Твори дитячої зарубіжної літератури		
c. 133	Алана Мілна	«Вінні-Пух»
c. 41	Марина Дружиніна	«Ми просили акробатів»
c. 32	Овсій Дріз	«Казкар»
c. 18—19	Сергій Козлов	«Не дивися на мене так, їжачку»
c. 21	Раїса Куликова	«Сюрприз»
c. 24—25	Леонід Камінський	«Навіщо ходять до школи»

У Букварі містяться тексти з виховним значенням

Значення текстів	Назва текстів	Кількість текстів
Допомога близьньому	«Зайчикові вуха», «Їжача хата»	c. 17
Відповідальність	«Як Івасик братика колисав»	c. 35
Бажання читись	«Ласунка йде до школи»	c. 12
Ввічливість	«Ласунка йде до школи»	c. 22
Доброта	«Ластівка», «Ведмедик та їжачок»	c. 46
Дружелюбність	«Казка про кошеня»	c. 18
Любов до природи	«Снігова баба і зайчик», «Дзвіночки»	c. 69

Висновки

Оскільки відомості про текст досить складні, вони створюють труднощі для учнів. Опрацювання матеріалу не може бути обмежене вузькими часовими рамками, адже потрібні тривалі спостереження над мовним матеріалом. Крім того, наявність їх у шкільному курсі не може не вплинути на зміст і спосіб опрацювання інших програмових тем.

Отже, слід забезпечити, щоб робота над текстом, *по-перше*, здійснювалась систематично; *по-друге*, щоб на кожному етапі навчання теоретичні відомості не просто повторювались, а поглиблювались відповідно до тих мовних явищ, які в цей час опрацьовуються.

Щоб школярі не блукали манівцями, набуваючи потрібних умінь нераціональним методом, а поступово, проте впевнено прагнули до опанування навичок послідовного викладу думок. Треба проводити найрізноманітніші тренувальні вправи на текстовому матеріалі, конструктувати власні зв'язки висловлювань.

Загалом увага до закономірностей побудови тексту сприятиме розвитку мислення школярів, удосконаленню усних і письмових висловлювань, а також допоможе в опрацюванні навчального матеріалу з усіх предметів, грунтовному вивченю

закономірностей зв'язного мовлення в наступних класах.

Ознайомлення з мовними засобами не обмежується роботою над словами та їх формами, над словосполученнями і окремими реченнями. Оскільки у процесі мовного спілкування речення функціонують не самі по собі, а як структурні компоненти тексту, тому практичні завдання не можуть бути вирішенні без належної уваги до структури тексту, до засобів зв'язку між його компонентами. Слід звертати увагу й на те, як слід правильно створювати зв'язне висловлювання, поступово і з належною повнотою висвітлювати тему, як надавати викладу структурної чіткості й композиційної виразності.

Використані джерела

1. Методика навчання української мови в початковій школі: навчально-методичний посібник для студентів вищих навчальних закладів / За наук. ред. М. С. Вашуленка. — К.: Літера ЛТД, 2010. — 364 с.
2. <http://www.pochatkova-shkola.net/journal.htm>
3. <http://klasnaocinka.com.ua/ru/article/vidi-roboti-z-tekstom-na-riznikh-etapakh-uroku- chi.html>
4. <http://www.bestreferat.ru/referat-107350.html>

**Словникова робота
Добукварний період**

№	Назва твору	Слова	Тлумачення слів
1	«До школи», В. Шкляр, с. 5	Вигін, вудити гурт	Вигін — місцевість коло села, куди виганяють пастирів. Вудити — ловити рибу. Гурт — група людей, які перебувають в одному місці
2	«Як Івасик братика колисав», А. Конельський, с. 10	Галас	Галас — шум
3	«Вечеря» за І. Андрушаком, с. 14	Безліч	Безліч — дуже багато
4	«Не дивися на мене так, їжачку» за С. Козловим, с. 18	Вовча пастка, частувати, юшка	Вовча пастка — спеціальне знаряддя для лову вовків. Частувати — пригощати. Юшка — рідка страва з риби
5	«Сюрприз» за Р. Куликовою, с. 21	Сюрприз	Сюрприз — несподіванка
6	«Навіщо ходять до школи» за Л. Камінським, с. 24—25	Парти, пінгвіни	Парти — столи, за якими сидять діти в школі. Пінгвіни — мешканці холодної Антарктики
7	«Ласунка» за М. Масловою, с. 28	Ласунка, цмокнула, галявина	Ласунка — людина, яка любить ласувати солодощами. Цмокнула — поцілувалася. Галявина — ділянка в лісі, на якій не ростуть дерева й кущі
8	«Казкар» за О. Дроздом, с. 32	Казкар	Казкар — людина, яка складає казки для дітей

**Словникова робота
Букварний період**

№	Назва твору	Слова	Тлумачення слів
1	«Вересень» за В. Каменчук, с. 39	Сутінки	Сутінки — частина доби між сходом і заходом сонця, протягом якого його не видно
2	В. Сенцовський, с. 45	Шофер, дупло	Шофер — водій легкового автомобіля. Дупло — частково закрита порожнина у стовбурі або на гілці дерева
3	Р. Скиба, с. 47	Звичка	Звичка — спосіб поводження, за яким людина не замислюється що і як робити
4	«Крутій голкіпер» за Н. Нікалео, с. 49	Голкіпер, суперник	Голкіпер — воротар. Суперник — той, хто прагне перемогти, перевершити когось у чомусь
5	Б. Сахно, с. 51	Нора	Нора — вирита в землі яма, де живуть звірі
6	«Білий коник» за З. Мензатюк, с. 53	Ганок, отара, вівчар	Ганок — зовнішня прибудова до будинку. Отара — великий гурт овець. Вівчар — пастух, який пасе овець
7	«Казка про кошеня» за Г. Малик, с. 57	Струмочок	Струмочок — невеликий водотік
8	Н. Кир'ян, с. 59	Клумба, барвисті	Клумба — ділянка, на якій посаджені квіти. Барвисті — різномальорові
9	С. Кузьменко, с. 61	Крислаті	Крислаті — ті, які мають розлоге гілля
10	В. Сухомлинський, с. 67	Ткati, гніздо	Ткati — робити тканину. Гніздо — місце, в якому птахи висиджують своїх майбутніх пташенят
11	А. Давидов, с. 71	Сіно	Сіно — висушені стебла і листя рослин, скошених у зеленому вигляді
12	«Зустріч з Лисом» за А. Давидовим, с. 75	Завірюха, льодяна кірка	Завірюха або хуртовина — сильний вітер зі снігом. Льодяна кірка — шар льоду, який покриває землю або річку
13	Н. Забіла, с. 79	Хижак	Хижак — тварина, яка харчується м'ясом інших тварин
14	В. Сенцовський, с. 81	Криниця, бавиться	Криниця — викопана й захищена від обвалів яма для добування чистої води. Бавиться — грається
15	«На пасіці взимку» за Н. Тарасенко, с. 85	Пасіка, вулик	Пасіка — господарство для розведення бджіл. Вулик — маленький будиночок, у якому живуть бджоли

Виховне значення творів добукварного періоду

№	Назва твору	Автор, сторінка	Речення	Якості
1	«До школи»	Василь Шкляр, с. 5	Заздрісно стало Петрусею. Забіг у хату, поклав у татів портфель книжечок та й подався до школи.	Рішучість, ініціативність, захоплення
2	«Як Іvasик братика колисав»	Анатолій Конельський, с. 11	— Гей, машини, не сигнальте, братику поспати дайте! — попросив їх Іvasик.	Відповіальність, добродушність, добросовісність, уважність, справність
3	«Вечеря»	Іван Андrusяк, с. 14	Онуки дуже люблять бабусю і дідуся. Вони добрі, як тато й мама.	Щирість, турботливість, чуйність, доброзичливість, добродушність
4	«Сюрприз»	Раїса Куликова, с. 21	— Привіт. А де Незнайко? — У нього важливі справи, він запізнюються.	Нетерплячість, відповіальність, оптимістичність
5	«Навіщо ходять до школи»	Леонід Камінський, с. 25	А хіба про все це дізнаються в школі? — здивувалася Марійка.	Ініціативність, рішучість, допитливість, цілеспрямованість
6	«Ласунка йде до школи»	Мирослава Маслова, с. 29	Ласунка також стала біля вовчика. — Як тебе звати? — запитав вовчик. — Ласунка. А я — Гризько.	Привітність, товариськість, тактовність, урівноваженість
7	«Казкар»	Овсій Дроз, с. 33	Кожного ранку, коли сходило сонце, казкар брав лійку й поливав трояндовою водою. А потім увесь день він виридав злі колючки.	Турботливість, терплячість, добродушність, акуратність, старанність
8	«Про Телесика»	Володимир Сенцовський, с. 35	Вона хоче допомогти хлопчику. Оленка добігла до берізки й спинилася. Біля озера ходить хлопчик, а біля нього пасеться сіре гусеня.	Чуйність, турботливість, співчуття, сміливість

Виховне значення творів букварного періоду

№	Назва твору	Автор, сторінка	Речення	Якості
1		Володимир Сенцовський, с. 45	Над дуплом висів папірець «Смачного!» Він підійшов до дупла, а там — і яблука, груші, і вишні, і черешні!	Турботливість, привітність, щедрість, доброта
2	«Білий коник»	Зірка Мензатюк, с. 53	Коник опинився біля Аннички. Зраділа Анничка: це ж татко про неї дбає, бо дуже її любить.	Турботливість, щирість, доброзичливість, доброта, задоволення
3	«Казка про Кошеня»	Галина Малик, с. 57	Вона налила йому молока. Кошеня поїло і заснуло на руках у дівчинки.	Доброзичливість, чуйність, співчуття, турботливість
4		Світлана Кузьменко, с. 61	Він чемний був хлопчик. Уранці лише встане, він киці дасть їсти і рибок догляне. Погляне, чи всі речі в порядку.	Чемність, турботливість, обов'язковість, самостійність, уважність, працелюбність
5		Надія Тарасенко, с. 65	Дрізд ласує горобиною, снігур — калиною. Осінь щедра для всіх.	Привітність, товариськість

МАЙСТЕР-КЛАС

№	Назва твору	Автор, сторінка	Речення	Якості
6		Анатолій Давидов, с. 71	Діти прийшли в ліс. Для звірів принесли сіна й березових віників.	Турботливість, завзятість, рішучість
7	«Ланцюжок добра»	Людмила Ульяницька, с. 73	Зроби при нагоді добро тому, хто потрапив у біду.	Ширість, доброта, товариськість
8	«Слонятко, яке любило танцювати»	Юрій Ярмиш, с. 77	Якось слонятко попросило страусиха: — Навчіть мене танцювати.	Завзятість, наполегливість, цілеспрямованість
9		Наталія Забіла, с. 79	Он, яка вона смілива! Та яка ж не боязка — налякала хижака!	Сміливість, твердість, енергійність
10		Володимир Сенцовський, с. 81	Хлопчик бавиться з собакою, годує кролів. А от бичка боїться.	Турботливість, допомога старшим
11		Олександр Ефімов, с. 83	Поки вона спала, онук Егорко підігрів на плитці суп та кашу з котлетою.	Турботливість, ширість, чуйність, порядність, оптимістичність
12	«На пасіці взимку»	Надія Тарасенко, с. 85	— Полінко, — сказав дідусь. — треба рятувати бджілок. Думай що треба робити.	Співчуття, взаємодопомога, кмітливість
13		Петро Костюченко, с. 89	Журавель звільнив бджіл із скриньки. — У-у-ух-ух! — зітхнули бджоли. Спасибі вам! За це ми вас медом почастуємо.	Взаємодопомога, винахідливість; чесність
14	«Ластівка»	Олександр Копиленко, с. 91	Ластівка жила в нас усю зиму. Оленка розповідала про новини в школі, а ластівка слухала. І так до весни.	Турботливість, доброта, чуйність
15	«Молода сливка»	Андрій М'ястківський, с. 101	З відерця мене хлопчик поливав і щоразу ніжно примовляв: «Вкореняйся, люба сливочко, рости і плодами всіх смачними пригости!»	Працелюбність, турботливість, енергійність, самостійність
16		Леся Воронина, с. 113	Олянка з мамою і татом поїхали за місто. Там дівчинка нагодувала білок.	Турботливість, чуйність, ширість
17	«Моя сестричка»	Марина Павленко, с. 123	Вона дуже гарненька-кароокенька, та ще й із кирпатеньким носиком.	Гордість, чуйність, взаємодопомога
18		Олена Погребняк, с. 127	Візьми наші пелюсточки. Виклади їх на папері так, як тобі подобається.	Чуйність, добродушність, майстерність, захопленість
19	«Усі книжечки хороші»		Вона задумалася: «Що ж робити? Грошій мало, а книжечок он скільки».	Цікавість, ініціативність, захопленість
20		Оксана Березій, с. 158	Вітаю тебе, Цукерочко, на рідній землі!	Привітність, допитливість, життерадісність, уважність
21	«Слухняні Капці»	Галина Маніва, с. 159	І Андрійкові капці одразу стали привчатися до порядку.	Вимогливість, турботливість
22	«Фотограф»	Дзвінка Матіяш, с. 167	Знімки фотографа всім подобаються.	Відповідальність, завзятість, захоплення, добросовісність